

DE HISTORISCHE ONTWIKKELING VAN DE WINDROOS.

Praktijk en wetenschap hebben de behoefte gewekt, den horizon in z. g. windstreken af te deelen. In overoude tijden bestond die behoefte niet, en betrekkelijk zeer laat ging de mensch er toe over om zijne opmerkzaamheid te schenken aan de richting, waarin hij zich verplaatste, of aan die, waaruit de wind woei, en deze richtingen door bijzondere benamingen te onderscheiden. Zoolang o. a. de scheepvaart uitsluitend met de roeispaan geschiedde en de zeeman op zijn tocht de kust niet uit het oog verloor, had men met de richting van den wind en de streek des hemels, waarheen de koers leidde, weinig of niets uitstaan. Eerst de noodzakelijkheid of het verlangen den tocht verder uittestrekken bracht hierin wijziging. Allengs ook gevoelde men, bij de uitbreiding en ontwikkeling van den landbouw, de behoefte in zich opkomen om op de voortteekenen van het weder te letten, en kwam hierbij in het eerst de faktor der windrichting in aanmerking. En zoowel de bespiegelende aanschouwer van den sterrenhemel als de trekkende nomadenvorst, brachten allengs den stand en den loop der sterren in verband met de punten van den horizon, de eerste met het doel den aard der hemelsche bewegingen te leeren kennen, de ander met het oog op de onmiddellijke praktijk des levens. Ten tijde van HOMERUS en HESIODUS onderscheidden de Grieken vier hemelstreken, waaraan zij namen gaven, ontleend aan de eigenaardige

gesteldheid der winden, die daaruit waaiden. *Boreas* is de koude, snerpemde noordewind, *Euros* of *Agrestes* de heldere oostewind, *Notos* de vochtige zuidewind en *Zephyrus* de lentespellende westewind.

Deze eenvoudige windroos ontleenden waarschijnlijk de Grieken aan de Pheniciërs.

Ten tijde van ARISTOTELES (384—322 v. C.) was de achtdeelige indeeling van den horizon reeds algemeen. Toch blijkt uit een te onrechte aan ARISTOTELES toegeschreven werk, dat naast de vier hoofdwinden gebruik werd gemaakt, niet alleen van vier, maar ook van acht nevenwinden, ofschoon de achtdeelige roos meer algemeen in gebruik was en voldoende werd geacht voor de behoefte der praktijk.

In den Romeinschen tijd voerde men het aantal streken van den horizon op tot twaalf.

M. TERENTIUS VARRO en L. AENAËUS SENECA noemen er althans zooveel, terwijl daarentegen C. PLINIUS SECUNDUS MAJOR zich tot acht bepaalt. Bij VITRUVIUS ontmoeten wij voor het eerst 24 benamingen.

Gedurende de Middeleeuwen ging men weder tot het getal 12 terug, zooals blijkt uit de geschriften der Kerkvaders. De namen door dezen gebruikt zijn nu eens Grieksche dan weder Latijnsche.

Een waren vooruitgang mag men het noemen, toen men op het denkbeeld kwam de verschillende hemelstreken te benoemen, enkel met behulp van de termen, gegeven aan de vier hoofdstreken. Volgens EGINHART zou KAREL DE GROOTE de uitvinder dezer methode zijn geweest. Wij laten hier de windroos volgen, gelijk wij die vinden aangeduid in het werk van bovengenoemden schrijver, handelende over het leven van den grooten KAREL.

Latijnsche benamingen.	Frankische benamingen.	Hedendaagsche benamingen.
Subsolanus.	Ostroni.	Oost.
Eurus.	Ostsundroni.	Oost-zuid-oost.
Euroauster.	Sundostroni.	Zuid-oost.
Auster.	Sundroni.	Zuid.
Austroafricanus.	Sundwestroni.	Zuid-zuid-west.
Africanus.	Westundroni.	Zuidwest.
Zephyrus.	Westroni.	West.
Corus.	Westnordroni.	West-noord-west.
Circius.	Nordwestroni.	Noordwest.
Septentrio.	Nordroni.	Noord.
Aquilo.	Nordostroni.	Noord-noord-oost.
Vulturnus.	Ostnordroni.	Noord-oost.

Het praktisch nut van zoodanige nomenclatuur — de verbinding

van slechts vier namen — moest wel in 't oog vallen. Alle Europeesche volken namen allengs en voor goed haar aan; vandaar dat in de verschillende talen de windnamen alle van germaanschen oorsprong zijn. Alleen de Italianen maken eene uitzondering.

De indeeling in 16, later zelfs in 32 streken, dateert van later dan na de invoering van het kompas in de scheepvaart.

Bevindt men zich in het vrije veld en kent men de hemelstreken, dan zijn er geen verdere hulpmiddelen noodig om de windrichting van het oogenblik te leeren kennen. Anders wordt het geval, wanneer, men ten opzichte van het laatste in onzekerheid verkeert, wanneer men m. a. w. niet georiënteerd is, of wanneer gebouwen, bosschen enz. de richting van den werkelijken luchtstroom wijzigen. Deze gevallen maakten bijzondere inrichtingen noodzakelijk en gaven aanleiding tot het uitvinden van »windvanen.»

Te Athene bestond sedert 100 j. v. C. een *toren der winden*, een naar de hemelstreken georiënteerde, marmeren, achthoekige koepel, op welks top een triton draaiend was bevestigd. Deze figuur hield in de rechterhand een stok, die steeds naar beneden was gekeerd en wees naar de namen der winden, die op het architraaf waren geschilderd. Deze namen werden bovendien verzinneelikt door allegorische figuren, zoo als een zephir (lentewind) met bloemen in den schoot, enz.

Noch in den Griekschen noch in den Romeinschen tijd schijnen »windvanen» van algemeen gebruik te zijn geweest, daar men noch in het Grieksch noch in het Latijn een naam voor dergelijk werktuig had aangenomen.

Eerst na de invoering van het Christendom werd het gebruik ingevoerd, een *haan* als windvaan op kerktorens te plaatsen. De tijd, waarin zulks geschiedde, is onbekend, ofschoon men weet, dat reeds in het jaar 820 de kerktoren van Brixen in Tirol met dit zinnebeeld der geestelijke heerschappij prijkte.

De naam »weerhaan» duidt genoegzaam aan, dat men toen reeds begonnen was meteorologische waarnemingen en gevolgtrekkingen aan de windrichting vast te knopen.

Een zeer zinrijke inrichting der windvaan werd bedacht door den Italiaan EGNATIO DANTI, (16^e eeuw) die aan zijn werktuig niet alleen een rad met wijzer bevestigde, zoodat men binnenshuis aan een windroos de richting van den heerschenden luchtstroom kon aflezen, maar er tevens eene inrichting aan verbond, welke de windsterkte aangaf.